

AVEZOV, Muhtar
(1897-1961)

**Kazak yazarı,
devlet adamı ve âlim.**

28 Eylül 1897 tarihinde Semey vilâyeti (şimdiki Doğu Kazakistan vilâyeti) Şingizdağ (Şiñgizaw) idarî taksimatının sekizinci köyüne bağlı Ayakkarağan'da orta halli bir aile içinde doğdu. Babasının adı Ömerhan'dır. Altı yaşında iken dedesi Avez'in yardımıyla Arap harflerini öğrenmeye, Abay Kunanbayev'in şiirlerini ezberlemeye başladı. Ardından köy okuluna gitti, 1908'de girdiği Semey'deki medreseden Rus okulunun hazırlık sınıfına geçti. Ertesi yıl babasının vefatı üzerine köyüne döndü. Yaz aylarında kendisine eğitim veren amcası Kasımbek tarafından 1910'da kaydedildiği Semey'deki devlet okulundan mezun oldu. 1919'da girdiği Semey Öğretmenler Okulu'nu bitirdi. Burada iken Alaş Jastarı (Alaş gençleri) Derneği'ni kurdu ve çeşitli kulüplerin açılışına öncülük etti. 5-13 Mayıs 1918'de Ombı'da düzenlenen Kazak Gençleri Genel Kurultayı'na Semey gençleri adına Avezov katıldı ve kurultayın Merkez İcra Komitesi'ne seçildi. 1919 yılı sonbaharına doğru Semey'e dönerek siyasî hayata atıldı. Daha önce nisan ayında Alaş Ordu hükümetleriyle Sovyetler arasında yapılan anlaşmaya göre Kazak halkına muhtariyet verildikten sonra Kazak aydınlarına sosyal alanlarda hizmet imkânı doğdu. Semey'de iktidarı bolşevikler ele geçince (4 Aralık 1919) Avezov, Semey Eyaleti İnkılâp Komitesi'ne bağlı Kazak bölümünde memur oldu. 1920'nin Şubat ayından itibaren bölüm başkanlığı yaptı. Kendisine yayım sorumluluğu verilen *Kazak Tili* gazetesinde yazdığı "Kazak Aydınlarına Açık Mektup"ta ülkenin ihtiyaçlarını karşılayan, halkın yararını savunan bir eğitim sisteminin ve bunu gerçekleştirecek kadroların yetiştirilmesi gereğine değinerek Kazak aydınlarını Sovyet hükümetine hizmet etmeye çağırırdı.

Yerel yönetimi ve mahkemeleri, küçük kredi şirketlerini oluşturan ve ziraat işlerini geliştirmeye öncülük eden Avezov bir taraftan da Semey'de öğretmen yetiştirmek üzere kısa süreli kurslar açtı. Ayrıca Semey Eyaleti İcra Komitesi'nde Kazak bölümünde ve il mahkemesinde yöneticilik, İnkılâp Komitesi Başkanlık Heyeti'nde üyelik ve icra komitesinde başkanlık yaptı (1920-1921). Kazak Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Merkez İcra Komitesi Başkanlık Heyeti üyeliğine seçilince

burada siyasî kâtip oldu ve personel işlerine baktı. Kazakistan'da baş gösteren açlık döneminde Kazak Memurlarının Olağanüstü Konseyi'ni düzenleyip bolşeviklerin Kazak aydınlarını cezalandırma siyasetini ve açlığa kasıtlı olarak sebebiyet veren Moskova'nın ekonomik baskısını sert bir dille eleştirdi. 1922'de Taşkent'teki Orta Asya Devlet Üniversitesi'ni kazandı, *Şolpan* ve *Sana* dergilerinin yayın kurulu üyeliğine getirildi. Ertesi yıl kaydolduğu Leningrad Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dil ve Edebiyat Bölümü'nden 1928'de mezun oldu. 7 Mart 1922'de yakın arkadaşı S. Sâdwakasov'la birlikte, İnkılâp Komitesi Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin özel yetkilisi V. G. Yudovskiy'e bolşevikler tarafından uygulanan cezalandırma ve dışlama siyasetiyle ilgili itirazlarını bildirdi. Halklar arasındaki sosyal eşitsizliği ve açlığı ortadan kaldırma, okuma yazma seferberliği başlatma, sömürgecilerin zorla ellerinden aldıkları yerlerin Kazaklar'a iadesi ve buralara eski sahiplerinin yerleştirilmesi isteğinde bulundu. Kazaklar'ın sanayi ve devlet işlerine alınmasını, Kazak dilinin devlet dili olarak ilân edilmesini, resmî işlemlerin ana dilde yürütülmesini, millî eğitim ve basın alanlarına ilgi gösterilmesini talep etti. 11 ve 20 Mart 1922'de İnkılâp Komitesi Bolşevik Partisi Kazak Başkanlığı Meclisi'nde bu talepler değerlendirildi. Meclise katılanların çoğu buna karşı çıktı ve resmî bir karar alınmadı. Ardından talep sahiplerinin "ulusçu-alaşordacı" olduğu iddiasıyla dışlanma dönemi başlatıldı. Avezov da 1923'te İnkılâp Komitesi Bolşevik Partisi üyeliğinden çıkarıldı.

1928'de Taşkent Orta Asya Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'ne asistan olarak girdi ve yüksek lisansa başladı, ayrıca Kazak Eğitim Enstitüsü'nde ders verdi. Yüksek lisans öğrenimi sürerken Kırgız ülkesini gezip Manas destanını araştırdı ve topladığı destan parçalarını yazıya geçirdi. Ancak Sovyet yönetiminin tekrar aydınları cezalandırma politikasına yönelmesinin ardından diğer birçok tanınmış kişiyle birlikte tutuklandı (16 Eylül 1930). İki yıl süren bir sorgulama döneminin ardından üç yıl hapse mahkûm edildi. 10 Haziran 1932'de *Sotsialdy Kazakhstan* ve *Kazahstanskaya Pravda* (Kazakistan hakikati) gazetelerinde bir açık mektup yayımlayarak Kazak edebiyatı tarihi ve Abay hakkındaki araştırmalarından "Karağöz", "Eñlik-Kebek", "Han Kene", "Kıyly Zaman" gibi eserlerinden vazgeçtiğini açıkladı. Bunun üzerine serbest bırakıldı,

Kazak Ziraat Üniversitesi'nde Kazak dili ve edebiyatı öğretmeni olarak kendisine geçici bir görev verildi. Ayrıca Kazak Dram Tiyatrosu Edebiyat Bölümü başkanlığını, Kazak Pedagoji Enstitüsü (bugünkü Abay Devlet Üniversitesi) öğretim görevliliğini üstlendi. 1943'te Dil, Edebiyat ve Tarih Bilimsel Araştırma Enstitüsü'nde çalışmaya başladı. Kazak Devlet Üniversitesi Kazak Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyeliğine getirildi ve hayatının sonuna kadar burada ders verdi. 1951-1954 yıllarında yaptığı bazı yayınlar ve diğer faaliyetleri yüzünden yeni bir siyasî-ideolojik baskıya uğrayıp hakkında "ulusçu-alaşordacı" suçlaması ve halk düşmanlığı iddiasıyla yazılar yayımlandı. Buna rağmen Bışkek'te Manas destanıyla ilgili bir konferansa konuşmacı olarak katıldı ve destanın aklanmasında büyük katkıda bulundu. 1953 yılı Nisanında yine tutuklanma tehlikesi baş gösterdiğinde gizlice Moskova'ya gitti. K. Simonov, V. Kojevnikov, N. Tihonov gibi Rus yazarları araya girince tutuklanmaktan kurtuldu. Kazakistan'a dönmeyi tehlikeli gördüğünden Moskova Devlet Üniversitesi'nde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Halkları Edebiyatı Tarihi adıyla özel bir kurs açarak ders vermeye başladı. Ertesi yıl Almatı'ya döndüğünde Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Şûrası'na milletvekili seçildi.

1955 yılında ilk defa yurt dışına çıktı ve Alman Demokratik Cumhuriyeti yazarlarınınca Berlin'de düzenlenen kongreye şeref misafiri olarak katıldı, Hindistan'a kırk günlük bir gezi yaptı. Ertesi yıl Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği kültür temsilcileri arasında Çekoslovakya'ya gitti. Kazak bilimine katkıda bulunan büyük şahsiyetler ödülüne layık görüldüğü, aynı zamanda altmışıncı doğum yılı olan 1957'de Almatı'da ve Moskova'da büyük törenler düzenlendi. 1957-1961 yıllarında Kazakistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Halk Edebiyatı Bölümü'nün

Muhtar
Avezov

başkanlığını yaptı. 1958'de Taşkent'te yapılan Asya ve Afrika ülkeleri yazarlarının birinci kongresinde düzenleyiciler arasında yer aldı ve bir konuşma yaptı. 1959'da ikinci defa Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Şûrası'na milletvekili seçildi. Aynı yıl *Abay Jolu* (Abay yolu) adlı romanı vesilesiyle Lenin ödülüne layık görüldü. 1960'ta Amerika Birleşik Devletleri'ne, 1961'de ikinci defa Hindistan'a gitti. 27 Haziran 1961'de Moskova'da Kuntsevo'daki Kremlin Hastahanesi'nde geçirdiği ameliyat sırasında öldü ve 1 Temmuz'da Almatı Merkez Mezarlığı'nda gömüldü.

Avezov bir düşünür, yazar ve çevirmen olarak edebiyat, sanat, eğitim, bilim konularında ortaya koyduğu görüş ve eserlerle çağdaş Kazak kültür ve edebiyatının önde gelen temsilcileri arasında yer almıştır. Kazakistan'da gerek tiyatro gerekse Batı tarzı edebî nesir geleneğinin ilk temsilcisi kabul edilir. Ölümünden sonra Kazakistan Bilimler Akademisi Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'ne onun adı verilmiş, 1963'te enstitü bünyesinde Avezov Evi adıyla bir şube açılmıştır. Ayrıca Kazak Akademik Dram Tiyatrosu, Almatı, Astana, Semey gibi şehirlerde bazı ilçe, köy, sokak ve okullar M. Avezov ismini taşır. Avezov'un 100. doğum yılı dönümü UNESCO'nun kararı ile 1997'de dünya çapında kutlanmış, hakkında Z. Qabdolov "Meniñ Avezovim", R. Nurğaliyev "Avezov jâne Alaş", J. Dâdebayev "Muhtar Avezov", Ö. Kümisbayev "M. Avezov ve Doğu" gibi yazılar yazmıştır. Avezov'un edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili olarak Kazakistan üniversitelerinde çeşitli dersler verilmektedir.

Eserleri. Tiyatro, oyun, kültür ve sanat, edebiyat, halk edebiyatı tarihi, klasik Rus yazarlarıyla ilgili çok sayıda eser kaleme alan Avezov ilk eseri *Dawıl'ı* (Fırtına) 1914-1915'te yazmış, Şakerim Kudayberdiev'in *Jolsız Jaza* (Haksız ceza) destanından ilhamla düzenlediği *Eñlik-Kebek* piyesi 1917 Haziranında sahnelenmiştir. Cusipbek Aymavıto'la beraber kaleme aldığı "Kazak'ın Özel Huyu" başlıklı ilk makalesi *Alaş* gazetesinde yayımlanmış (10 Mart 1917), daha sonra *Sarıarka* gazetesinde çeşitli yazıları çıkmıştır. 1918'de yine Aymavıto'la birlikte on üç sayı çıkardığı *Abay* dergisi gazeteci olarak tanınmasını sağlamıştır. *Kızıl Kazakstan* dergisinin 3-4. sayılarında "Korğansızdın Künü" (Kimsesizin talihi) hikâyesini yayımlamış (1921), 1922'de *Korğansızdın Künü* ve *Eñlik-Kebek* Orınbor'da kitap halinde basmış, ayrıca *Tañ* dergisini çıkarmış, burada bazı hikâyelerini neşretmiştir. 1926'da

"Karagöz" piyesini kaleme almış, 1927'de *Edebiyat Tarihi* adlı eserini yayımlamıştır. Aynı yıl *Karaş Karaş Vakası* adlı uzun hikâyesini, ertesi yıl *Kıyılı Zaman* (Zor zaman) romanını ve *Han Kene* piyesini yazmıştır. 1940'ta L. Sobolev'le birlikte *Dala Jırı* (Bozkır destanı) adlı külliyyatı derlemiş, önsözünü yazmış, ayrıca "Reyhan" filmi'nin senaryosunu kaleme almış, ertesi yıl *Abay Jolu* romanının I. cildini yazmıştır. Bu romanının yayımlanması büyük yankı uyandırmış, hakkında yoğun tartışmalar yapılmıştır. Romanın II. cildi 1947'de basıldığında Avezov birinci dereceden Stalin ödülüne layık görülmüştür. Avezov II. Dünya Savaşı yıllarında *Sın Sağatta* (Zor günlerde, 1941), *Namıs Gıvardıyası* (Namus ordusu, A. Abişev ile birlikte, 1942), *Kınıptan Kılış* (Kınından kılıç, 1945) piyeslerini ve *Abay* operasının librettosunu (1944), *Abay ânderi* (Abay türkülleri) filminin senaryosunu (1945) yazmış ve Emek Kızıl Bayrağı madalyasıyla ödüllendirilmiştir. *Âr Jıldar Oyları* (Her dönemin düşünceleri, 1959), *Karaş Karaş* (1960) gibi külliyyatları, *Bes Dos* (Beş arkadaş, 1956), *Dos Bedel Dos* (Dost bedel arkadaş, 1958), *Alwa* (Helva, 1953), *Asıl Nesilder* (Asıl soylar) gibi piyesleri, *Abay (İbrâhim) Kunanbayev* adlı monografiyi (1959) ve *Ösken Örken* (Gelişmiş filizler, 1960-1961) romanını kaleme almıştır.

Ancak Avezov'un en önemli eseri kendisine uluslar arası ün kazandıran, tanınmış birçok edip ve yazarın övgüyle söz ettiği *Abay Jolu* adlı romanıdır. Eserde Kazak şairi, edip ve düşünür Abay Kunanbayev'in (ö. 1904) biyografisi etrafında XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın başlarında Kazak halkının sosyal yapısı, hayat tarzı, feodal yapı, sınıf mücadelesi, inançlar, örf ve âdetler, Rus işgali ve Batı etkisi ele alınmıştır. Kazak kültürünü kapsamlı biçimde yansıtan bu eserin hazırlıklarına 1930 yılından itibaren başlayan Avezov hemşehrisi olan Abay'ı tanıyan hemen herkesden bilgi aldığını, romanda geçen kişilerin, boy ve aşiretlerin, tarihî mekânların hepsinin gerçek olduğunu belirtir. Kazak edebiyatının bir şaheseri kabul edilen eser ait olduğu dönemle ilgili belge niteliği taşır. Dört cilt halindeki eserin ciltleri 1942, 1947, 1950, 1952 yıllarında çıkmış, hepsi bir arada 1956'da basılmıştır. *Abay Jolu* Rusça başta olmak üzere birçok dile çevrilmiş, Türkçe'ye de Zeyneş İsmail ve Ahmet Güngör tarafından tercüme edilmiştir (I-II, Ankara 1997).

Avezov'un diğer belli başlı eserleri de şunlardır: **Hikâye:** *Korğansızdın Künü*

(Kimsesizin talihi, 1922); *Okıgan Azamat* (Aydın yurttaş, 1923); *Kır Suretteri* (Bozkır tabloları, 1922-1923); *Kır Engimeleri* (Bozkır sohbetleri, 1923); *Üylenüv* (Evlenme, 1923); *Sönip-Januv* (Sönüp yanma, 1923); *Kim Kineli* (Kim suçlu, 1923); *Eskilik Kölenkesinde* (Eskiliğin gölgesinde, 1925); *Jetim* (Yetim, 1925); *Barımta* (Ganimet, 1925); *Kineşil Boyjetken* (Suçlu kız, 1925); *Bürkit Anşılığının Suretteri* (Kartallı açılık tabloları, 1925); *Karalı Suluv* (Yaslı güzel, 1925); *Juvandık* (İktidar, 1925); *Kökserek* (Genç kurt, 1929); *Üş Kün* (Üç gün, 1934); *Bilekke Bilek* (Bilek bileğe, 1934); *Kasennin Kubılıstarı* (Kasen'in değişimleri, 1934). **Tiyatro-Piyes:** *Beybişe-Tokal* (Hanımağa-kuma, 1923); *Oktyabr Üşin* (Ekim için, 1933); *Tüngi Sarın* (Gece rüzgârı, 1934); *Ayman-Şolpan* (1934); *Tas Tülekter* (Dört yaşındaki kartal, 1935); *Kara Kıpşak Koblandı* (1943); *Asıl Nesilder* (1969); *Asavga Tusav* (Kısrağa bukağı, 1957); *Abay* (1957).

Bunların dışında Avezov Kazak folkloru, sanatı, edebiyatı, sosyal hayatı, tiyatrosu, başta Abay olmak üzere bazı Kazak aydınları ve edipleri, Orta Asya Türk dünyası ile Rus edipleri ve yazarları, Kırgızlar'ın Manas destanı üzerine çok sayıda makale ve inceleme kaleme almıştır. Zeyneş İsmail ve Ahmet Güngör, Avezov'un altı hikâyesiyle (*Hikâyeler*, Ankara 1997) bazı makalelerini (*Makaleler*, Ankara 1997) Türkçe'ye çevirmiştir (Avezov'un eserlerinin bir listesi için bk. Çınar, sy. 5 [1997], s. 17-19; Öner, sy. 37 [2006], s. 183-185). Aynı zamanda güçlü bir çevirmen olan Avezov, Shakespeare'in *Othello*, *The Taming of the Shrew*, Tolstoy'un *Buddha*, Gogol'un *Revizor*, Alfred Wegener'in *Die Entstehung der Kontinente und Ozeane*, N. Pogodin'in *Aristokraty*, Jack London'un *The Son of the Wolf*, İvan Sergeyeviç Turgenyev'in *Dvoryanskoe Gnezdo*, Konstantin Andreevich Trenyov'un *Ljubov' Yarovaja* adlı eserleriyle diğer bazı yazarların eserlerini Kazak diline çevirmiştir. Avezov'un eserleri ayrı ayrı basıldığı gibi bir külliyyat halinde de neşredilmiştir. Bunların ilki 1955-1957 (I-VI), ikincisi 1967-1969 (I-XII), üçüncüsü 1979-1985 (I-XX) yıllarında gerçekleştirilmiştir. Son neşrin ilk iki cildini hikâyeler, III-VI. ciltlerini *Abay Jolu*, VII-VIII. ciltlerini denemeler, IX-XIII. ciltlerini piyesler, XIV. cildini çeviriler, diğer ciltlerini de makale ve araştırmalar oluşturmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhtar Avezov, *Folklor Yazıları: Seçmeler* (haz. Ali Abbas Çınar), Ankara 1997, hazırlayanın girişi, s. 3-53; *Muhtar Avezov Alemleri*, Almatı 1997; *Muhtar Avezov Turalı Estetikler*, Almatı 1997; Rahmankul Berdibay, *Muhtar Shını*, Almatı 1997; Ainur Mayemerova, *M. Avezov'un Abay Joli Romanında Fiil* (doktora tezi, 2006), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Duisebayeva Dinara, *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat ve Muhtar Avezov'un Abay Yolu Adlı Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi* (doktora tezi, 2008), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Muhtar Avezov'un 'Abay Yolu' Adlı Romanı ile Mehmet Akif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Örnek İnsan Tipi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IX/1, İzmir 2009, s. 33-44; Mehman Musaoğlu, "Muhtar Avezov'un Edebi Mirası Türkiye Türkçesinde", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, Muhtar Avezov özel sayısı: sy. 14, Ankara 1997, s. 15-22; Zeyneş İsmail, "Muhtar Avezov ve Eserleri (1897-1961)", a.e., s. 67-76; Ali Abbas Çınar, "Muhtar Avezov ve Sanatının Kaynağı", *Bilgi*, sy. 5, Ankara 1997, s. 11-19; Emel Aşa, "Muhtar Ömerhanoglu Avezov ve Abay Yolu Romanının Tercümelemleri ile İlgili Bibliyografik Bilgiler", a.e., s. 55-61; A. Tebe-genova, "Muhtar Avezov- Kazak Tarihini zertte-ushi", *Kazak Tarihi*, sy. 6, Almatı 1998, s. 45; N. Aldabek, "Avezov Mürası-urpak Kazınası", *Kazakistan Mektebi*, sy. 11-12, Almatı 1999, s. 72-74; G. Alimqulova, "Muhtar Avezov Bibliyografyası", *Kazak Tili men Adebieti*, sy. 3, Almatı 2000, s. 47-50; Tefvik Erdem, "Abay Yolu Romanının Sosyolojik Açısından İncelenmesi", *Bilgi*, sy. 17 (2001), s. 1-31; Mustafa Öner, "XX. Yüzyıl Türkistan Edebiyatının Anıtı: Muhtar Evezov (1897-1961)", a.e., sy. 37 (2006), s. 175-188; Naciye Yıldız, "Manas Destanı ve Muhtar Avezov", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, sy. 5, Ankara 2009, s. 259-270.

PALTÖRE YKTIYAR

AYALON, David

(1914-1998)

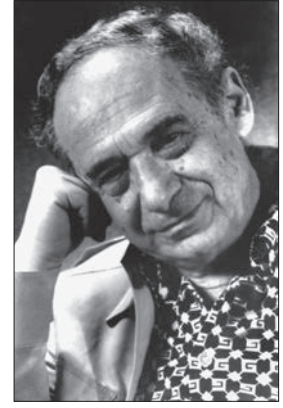
Ortaçağ İslâm tarihçisi.

Hayfa'da doğdu. Çocukluğu İngiliz yönetimi altındaki Kuzey Filistin'de geçti. Orta öğrenimini Hayfa'da tamamladı, burada Arap çocuklarıyla birlikte büyümesi sonrakı yıllarda Arapça'ya yönelmesinde etkili oldu. 1933'te Kudüs'e giderek İbrâni Üniversitesi'ne kaydoldu, üniversitede Arap dili ve edebiyatı ile yahudi tarihi okudu. Hocalarından özellikle Shelomo Dov Goitein'in etkisinde kaldı. Makalelerini öğrenciliği sırasında 1935'ten itibaren yayımlamaya başladı. İlk yıllarda daha ziyade Ortaçağ İslâm toplumunda yahudilerin rolleri üzerine araştırmalar yaptı. Bu esnada bir yıl süreyle Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde bulundu. 1940'lı yıllarda İslâm tarihi ve Memlük tarihi çalışmaları na yöneldi. II. Dünya Savaşı sırasında bir

müddet İngiliz ordusunda görev yaptı. Leo Aryeh Mayer'in yönetiminde memlük sistemi üzerine hazırladığı doktora tezini 1946'da tamamladı. Neustadt olan soyadını 1948'de İsrail'in kurulmasının ardından Ayalon olarak değiştirdi.

İsrail'in kuruluşundan önce bir süre Yahudi Ajansı Siyasal Birimi'nde çalıştı. Daha sonra bu birim İsrail Dışişleri Bakanlığı'na dönüştürüldü ve Ayalon bakanlıkta Ortadoğu Bölümü'nün başına getirildi. 1950'de Goitein tarafından İbrâni Üniversitesi'nde Modern Ortadoğu Tarihi Bölümü'nü kurmak üzere davet edildi. Türkolog Uriel Heyd ve Gabriel Baer ile birlikte günümüzde İslâm ve Ortadoğu Araştırmaları Bölümü diye bilinen kısmın kurulmasında önemli rol oynadı. 1956 yılına kadar başkanlığını yaptığı bölümde modern Ortadoğu dersleri verdi. 1953-1957 arasında Asya ve Afrika Çalışmaları Enstitüsü'nün başkanlığını da yürüttü. 1983'te üniversitedeki görevinden emekli oldu. Ayalon'un doktora tez danışmanlığını yürüttüğü pek çok öğrencisi, İsrail ve Batı üniversitelerinde Ortadoğu çalışmaları bölümlerinde önemli rol oynamaktadır.

Ayalon 1950'li yıllarda Memlük Devleti'nde askerî-kölelik sistemi konusunda, daha sonra modern Memlük araştırmalarının kurucusu olarak kabul edilmesini sağlayan önemli çalışmalar yayımladı. 1960'lı yıllarda daha ziyade XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısı arasında Osmanlı Mısır'ında memlüklerin rolü ve Memlük askerî sisteminin ilk nüvesini oluşturan, Halife Mu'tasım-Billâh döneminde Abbâsî ordularındaki Türk askerleri üzerine araştırmalar yaptı. 1970'li yıllarda ise Moğol (Cengiz Han) yasanı, bu yasanın Memlük idaresi ve hukukî sistemine etkisiyle Memlük sistemi konularında makaleler yayımladı. Emekliye ayrıldıktan sonra Ortaçağ İslâm toplumlarında hadımların rolü, Memlükler'in Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılışı, Selçuklu ordularında memlükler (gulâm) konularını araştırdı. Çalışmalarında Memlük askerî ve idarî terimlerinin doğru biçimde tanımlanmasına büyük özen gösterdi. Onun temel tezlerinden biri, Yakınoğu'yu Haçlılar ve Moğollar'dan kurtaran Memlük Devleti ile İslâm topraklarını yüzyıllarca istikrarlı bir şekilde muhafaza ederek Avrupa'ya açılan Osmanlılar'ın bu başarısında memlük (gulâm, devşirme) sisteminin hayatî bir öneme sahip olduğu ve Türkler'in memlük sistemi olmadan İslâm tarihinde daha az önemli rol oynayacağıdır (Amitai, *Studies*

David Ayalon

in *Islamic History*, s. 30). Ayalon'un, İslâm tarihinde IX. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar süren köle-asker (memlük, gulâm, devşirme) hâkimiyetle hadımların rolü gibi teorileri bilim dünyasında hâlâ eleştiri ve tartışmalara konu olmaktadır. Ayalon uzun bir hastalık döneminin ardından 25 Haziran 1998'de Kudüs'te öldü. 1972'de İsrail'in sivil alanda en prestijli ödülü olan İsrail ödülüne lâıyk görüldü. Ayrıca Israel Academy of Sciences and Humanities aslı üyesi ve Middle East Medievalists ve American Historical Society onur üyesiydi. Öğrencileri ve meslektaşları 1983'te yetmişinci doğum yılında bir hâtıra sayısı çıkarmışlardır (*Studies in Islamic History and Civilization in Honour of Professor David Ayalon*, ed. Moshe Sharon, Jerusalem 1986).

Eserleri. 1. *L'esclavage du Mamelouk* (Jerusalem 1951). Memlük askerî-kölelik sistemi hakkında en önemli eserlerden biridir. Çalışma ayrıca, müellifin toplu makalelerinden oluşan *The Mamluk Military Society* içinde yayımlanmış (London 1979), Samira Kortantamer tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir ("Memlük Devletinde Kölelik Sistemi", *TİD*, sy. 4 [1989], s. 211-247). 2. *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom: A Challenge to a Medieval Society* (London 1956). Bu eserde, Memlükler'in Osmanlılar karşısında ateşli silâhlara uyum sağlayamadıkları için yenildikleri tezi ileri sürülmüştür. 3. *The Military Reforms of Caliph al-Mu'tasım, Their Background and Consequences* (Jerusalem 1963). Mu'tasım-Billâh döneminde Abbâsî ordularındaki Türk askerleri hakkındadır. Çalışma müellifin makalelerinin toplu basımı olan *Islam and Abode of War*'da (London 1994) tekrar neşredilmiştir. 4. *Eunuchs, Caliphs, and Sultans: A Study of Power Relationship* (Jerusalem 1999). Ortaçağ İslâm devletlerinde hadımların rolüyle